DE CURAÇAOSCHE VEREENIGING
VAN
HOEDENVLECHTSTERS

„ARBEID ADELT"

ALSMEDE EENIGE ALGEMEENE OPMERKINGEN
OVER DE
CURAÇAOSCHE STROOHOEDENVLECHT-NIJVERHEID

DOOR

J. RUSTIGE

„ARBEID ADELT”

TYP. N.V. BOEK-, KUNST- EN HANDELSDRUKKERIJ VH. J. F. DUWAER & ZONEN
AMSTERDAM

DE CURAÇAOSCHE VEREENIGING VAN HOEDENVLECHTSTERS

„ARBEID ADELT"

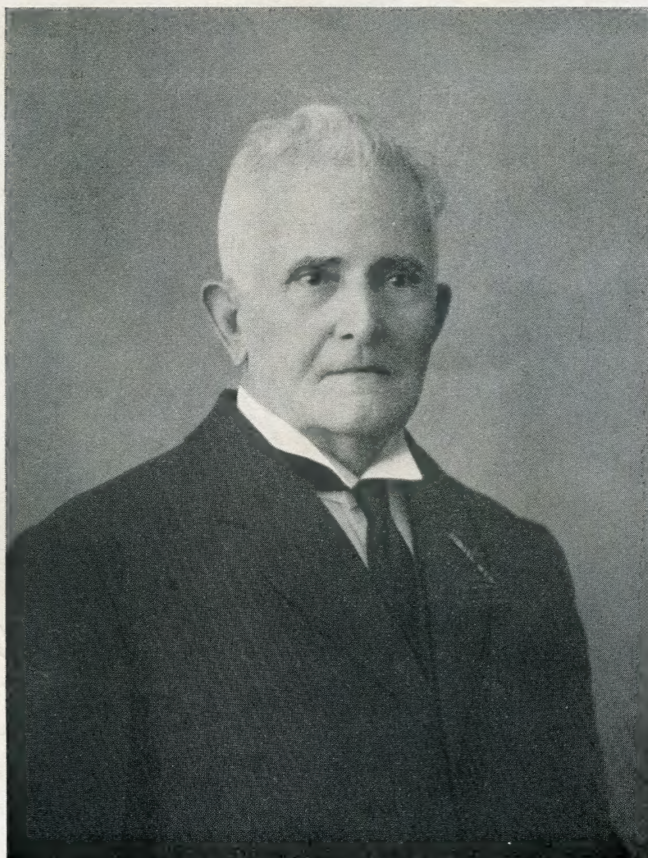
ALSMEDE EENIGE ALGEMEENE OPMERKINGEN OVER DE CURAÇAOSCHE STROOHOEDEN-VLECHTNIJVERHEID

DOOR

J. RUSTIGE

H. J. COHEN HENRIQUEZ
VOORZITTER VAN DE CURAÇAOSCHE VEREENIGING VAN
HOEDENVLECHTSTERS „ARBEID ADELT"

Opgedragen aan den Weledelgestrengen Heer

H. J. Cohen Henriquez

in dankbare en waardeerende herinnering door de leden en oud-leden van de Vereeniging „ARBEID ADELT",

krachtens het besluit genomen in de Algemeene Ledenvergadering van 4 April 1934.

BESTUUR EN LEDEN VAN DE VEREENIGING „ARBEID ADELT"
VAN LINKS NAAR RECHTS: MEJ. I. CREFTE, H. SCHOTBORGH, H. J. COHEN HENRIQUEZ,
P. TH. S. KRAFFT, G. J. FERGUSON, H. A. WILLEMSEN

TER INLEIDING

Toen mij door mijn ouden vriend, den Heer H. J. Cohen Henriquez, als oud-voorzitter van de Curaçaosche Vereeniging van Hoedenvlechtsters „Arbeid Adelt", het verzoek werd gedaan, als blijvend aandenken een „historisch" overzicht te schrijven van de in 1934 ontbonden Vereeniging, zulks ingevolge een besluit genomen op de laatste gehouden Algemeene Vergadering, gaf ik daaraan gaarne gehoor.

Bij de bestudeering van de mij beschikbaar gestelde gegevens werd het mij duidelijk, dat ik de op mij genomen taak had onderschat.

Wilde de beteekenis van bovengenoemde Vereeniging eenigszins duidelijk worden, dan zou ik mij niet alleen kunnen bepalen tot een overzicht van het bestaan van „Arbeid Adelt" in 't bijzonder, maar tevens zou ik mijn aandacht moeten geven aan de stroohoedenvlechtnijverheid op Curaçao in het algemeen.

Hoe meer ik mij verdiepte in de te behandelen stof, hoe meer respect ik kreeg voor het werk, dat door den Heer H. J. Cohen Henriquez in deze is verricht.

De overtuiging, dat de hoedenvlechtnijverheid een grootere plaats in de volkswelvaart van dit gebiedsdeel heeft gehad, dan algemeen wordt aangenomen, alsmede de persoonlijke steun en voorlichting van den oud-voorzitter van „Arbeid Adelt", stelden mij in staat de op mij genomen taak te volbrengen.

R.

LEZING DOOR DEN HEER H. J. COHEN HENRIQUEZ OP „SANTA ROSA"

ARBEID ADELT

DE HISTORISCHE BLADZIJDEN

Het notulenboek der Vereeniging „Arbeid Adelt" vangt aan met het volgende relaas:

„Heden, den 10den Juni 1920, is op initiatief van den Heer Haim Josias Cohen Henriquez, Gouvernementsleider van de Stroohoedenvlechtnijverheid, door hem in vereeniging met de Heeren J. H. Perret Gentil, H. Schotborgh en H. A. Willemsen, allen Gouvernementsambtenaren, en Mejuffrouw Isabel Crefte, hoofdvlechtster van den hoofdleergang op Pietermaai, besloten een vereeniging op te richten van hoedenvlechtsters, onder den naam van „Arbeid Adelt".

De ontworpen statuten dezer vereeniging zullen, na de onderteekening van dit relaas, aan de goedkeuring van de in het lokaal van den hoofdleergang op Pietermaai, op aansporing van den Heer H. J. Cohen Henriquez, opgekomen vlechtsters worden onderworpen, om daarna door alle aanwezigen te worden vastgesteld.

En hebben wij, ondergeteekenden, als oprichters der Curaçaosche Vereeniging van Hoedenvlechtsters „Arbeid Adelt", ten blijke van de oprichting onze handteekening gesteld.

(w. g.) H. J. Cohen Henriquez
(w. g.) J. H. Perret Gentil
(w. g.) H. Schotborgh
(w. g.) H. A. Willemsen
(w. g.) I. Crefte

Op de tweede bladzijde van genoemd notulenboek volgt dan, in aansluiting bij het voorgaande:

HULDEBLIJK
AAN DEN HEER
H. J. C. HENRIQUEZ.
LEIDER DER STROOHOEDENVLECHTNIJVERHEID
IN DE KOLONIE CURAÇAO,
TER HERDENKING VAN HET VIJFTIENJARIG BESTAAN
VAN DE EERSTE VLECHTCURSUS, DIE ONDER ZIJNE
LEIDING IN DIT GEBOUW WERD GEOPEND
1906 – 3 – AUGUSTUS – 1921
LEERLINGEN & OUDLEERLINGEN

GEVELSTEEN IN HET GEBOUW PIETERMAAI 8

„wij ondergeteekenden, allen hoedenvlechtsters, alhier wonende, verklaren hierbij, dat wij op een oproep van den Heer H. J. Cohen Henriquez, leider van de stroohoedennijverheid alhier, heden den 10den Juni 1920, bij elkaar gekomen zijn, om van den Heer Henriquez omtrent zijn plannen tot oprichting eener vereeniging van hoedenvlechtsters te hooren en dat wij, nadat wij van bedoelde plannen hebben kennis genomen en de statuten hebben vastgesteld en goedgekeurd, ons verbonden om als lid der Vereeniging toe te treden.

Verder is door ons besloten tot leden van het eerste bestuur dezer Vereeniging te benoemen de vijf oprichters der Vereeniging, te weten:

de Heeren: H. J. Cohen Henriquez, als voorzitter,
J. H. Perret Gentil, als ondervoorzitter en boekhouder,
H. Schotborgh, als penningmeester,
H. A. Willemsen, als secretaris, en
Mejuffrouw Isabel Crefte, als commissaris, en verder:
Mejuffrouw Maria Abbad en Mejuffrouw Carmen Namias, eveneens als commissarissen."

(volgen de handteekeningen van 79 vlechtsters).

Hiermede was de oprichting een feit geworden.

EENIGE BELANGRIJKE ARTIKELEN DER STATUTEN

ARTIKEL 1.

„De Vereeniging draagt den naam van „Curaçaosche Vereeniging van Hoedenvlechtsters Arbeid Adelt", heeft haar zetel te Willemstad op het eiland Curaçao en zal uit kracht van deze statuten werkzaam zijn in voorbereiding van de oprichting eener Coöperatieve Vlechtnijverheid Vereeniging".

ARTIKEL 3.

„De Vereeniging tracht haar doel te bereiken langs wettigen weg en wel door:

„VLECHTSTER THUIS"

A. een verband tot stand te brengen tusschen de hoedenvlechtsters op het eiland Curaçao in het bijzonder en die van de geheele Kolonie in het algemeen, om zich te oefenen in het stroovlechten in den ruimsten zin, om door een eendrachtige samenwerking zich meer en meer te bekwamen in het vak van hoedenvlechten en om door die samenwerking voor haren arbeid de beste uitkomsten te trachten te verkrijgen door op de meest voordeelige wijze producten van de Stroovlechtnijverheid te gelde te maken, grondstoffen voor die industrie aan te koopen en nieuw afzetgebied te verkrijgen voor gemelde zaken;

B. het streven naar een goede regeling van het vlechtbedrijf en een wettelijke zelfstandige positie van de leden;

C. Het oprichten van werkplaatsen en leergangen; enz. enz.

ARTIKEL 5 o.m.

„Tot gewone leden kunnen worden aangenomen:

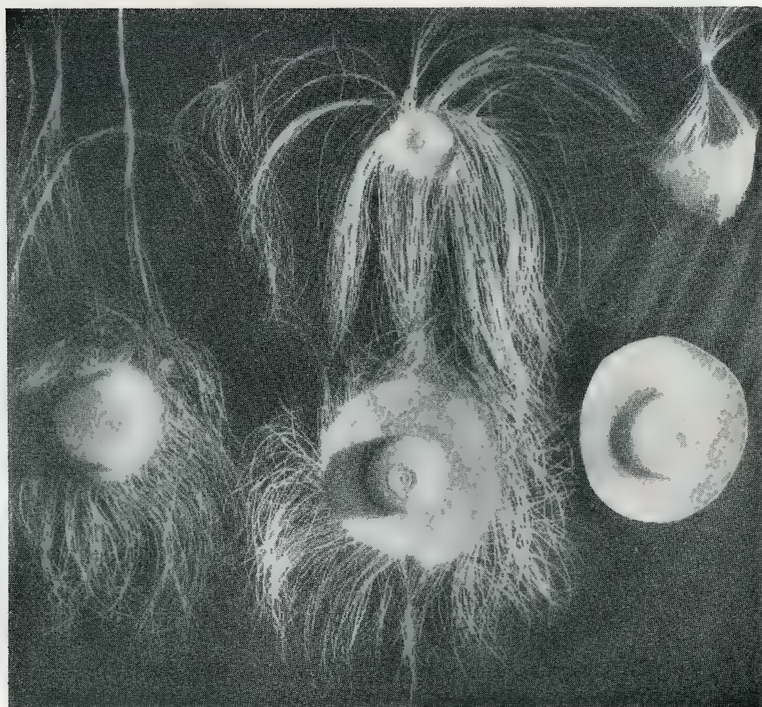
A. zij, die aan een der sedert het jaar 1906 op Curaçao geopende leergangen voor hoedenvlechten zijn opgeleid en daar een diploma hebben behaald; en

B. andere vlechtsters, die ten genoegen van het Bestuur bewezen zullen hebben voldoende op de hoogte van de vlechtkunst te zijn, om behoorlijk vlechtwerk te leveren.

Om als gewoon lid tot de Vereeniging toe te treden, moet men in de Kolonie geboren en minstens 15 jaar oud zijn en bovendien te goeder naam en faam bekend staan."

De oprichtingsvergadering kenmerkte zich door een zeer groot enthousiasme en prettige geest van samenwerking. Om alle misvatting te voorkomen werd het voorstel tot oprichting, alsmede de verklaring der Statuten door den voorzitter gedaan in „de landstaal", het Papiamento, zoodat ieder der aanwezigen goed begreep, waar het om ging.

Op voorstel van een der aanwezige vlechtsters, Mej. Marianita Aarsen, werden bij acclamatie de vijf oprichters der Vereeniging tot leden van het Bestuur benoemd.

HOE ONTSTAAT EEN STROOHOED

Staande de vergadering werd het eere-lidmaatschap aangeboden aan Mevrouw A. J. de Jong-de Graaf. De leden wilden daarmede een bewijs van waardeering geven voor hetgeen deze oudste onder de aanwezigen, sedert 1906 voor de hoedenvlechtnijverheid had gedaan.

Het Bestuur der Vereeniging vroeg en verkreeg machtiging om tegen een lage rente geld op te nemen, bij voorkeur bij de leden zelf en daarvoor obligaties af te geven, teneinde een bedrijfskapitaal bijeen te brengen.

De statuten der Vereeniging werden goedgekeurd bij Gouvernementsbesluit van 26 Juni 1920, No. 725.

Er werd onmiddellijk flink aangepakt, èn door het Bestuur, èn door de werkende leden, trouw aan het devies, dat de voorzitter op de oprichtingsvergadering had gegeven: „Waar daden spreken, zijn geen woorden noodig."

De jonge Vereeniging mocht zich verheugen in de daadwerkelijke belangstelling van velen, niet het minst van zijne Excellentie Gouverneur Helfrich.

Vele kooplieden en particulieren gaven zich op als ondersteunende leden, o.a. De Hoogedelgestrenge Heer H. van Kol, lid der 1e kamer.

Een toenmalig Dames-Comité, dat zich indertijd gevormd had om dienstmeisjes aan een betrekking te helpen, stond de overgebleven kasgelden, ten bedrage van *f* 612,19, aan de pas opgerichte Vereeniging af.

De onvermoeide voorzitter bereisde „stad en land" en maakte in eenvoudige lezingen en toespraken aan zijn gehoor, dat voornamelijk uit „vlechtsters" bestond, het doel der Vereeniging duidelijk. Orde, regelmaat en spaarzin werden begrippen, die voor de werkende leden der Vereeniging steeds meer inhoud kregen.

Het Bestuur beijverde zich ten zeerste, dat de vlechtsters de beschikking hadden over goede kwaliteit stroo tegen redelijke prijs. Voor het vlechten van fijne hoeden werd stroo uit Ecuador betrokken en voor de middelsoort hoeden uit Maracaibo.

HOE ONTSTAAT EEN STROOHOED

NA EEN JAAR

De resultaten van het eerste vereenigingsjaar werden door den voorzitter op de eerste jaarlijksche Algemeene Ledenvergadering schitterend genoemd. Terecht. Het ledenaantal was geklommen tot 128.

De zuivere winst, gemaakt in het eerste jaar, bedroeg *f* 2552,29, terwijl het kapitaal of bezit der Vereeniging, op 30 Juni 1921 *f* 3192,29 bedroeg.

Tevens werd op deze vergadering bij monde van den onder-voorzitter, den Heer Perret Gentil het bestuurs-voorstel gedaan tot oprichting van een Zieken- en Begrafenisfonds voor de gewone leden der Vereeniging „Arbeid Adelt", zulks in verband met het bepaalde onder sub. k. van artikel 3 der statuten, waar staat: „De Vereeniging tracht haar doel te bereiken o.m. door het in het leven roepen van instellingen, die aan het doel bevorderlijk kunnen zijn." Tot de instelling van het fonds werd onder groote bijval der leden besloten.

In het eerste jaar van haar bestaan heeft „Arbeid Adelt" een werkzaam aandeel gehad in de viering op 3 Augustus 1921 van het 15 jarig bestaan van de Gouvernementsleergang op Pietermaai, inzonderheid door deel te nemen aan het concours in het hoedenvlechten.

Het spreekt vanzelf, dat „Arbeid Adelt" ook „moeilijkheden" heeft gehad. Het ging niet altijd crescendo; er zijn ook perioden geweest van inzinking en stilstand.

Reeds in het eerste jaar van het bestaan der Vereeniging was er kans op groote moeilijkheden. Immers Pastoor Lamers, die zich veel moeite getroost heeft de hoedenvlechtindustrie op Bonaire te bevorderen, en die van het Gouvernement een voorschot van *f* 15.000,— had ontvangen, om daardoor in staat te zijn tot het opkoopen van gevlochten hoeden, had het plan tot het oprichten van een coöperatieve vereeniging, inzonderheid voor de vlechtsters te Rincon op Bonaire. Gouverneur Helfrich vreesde, dat de bemoeienissen van Pastoor Lamers en de belangen van de jonge Vereeniging „Arbeid Adelt" met elkaar in botsing zouden komen. Zijne Excellentie gaf in overweging de terreinen, waarop zou worden

HOE ONTSTAAT EEN STROOHOED

gewerkt, scherp af te bakenen. Bij de oprichting der Vereeniging „Arbeid Adelt" zat de bedoeling voor om, voorloopig althans, slechts het stadsdistrict en het 2e district van het eiland Curaçao te bewerken. Dienovereenkomstig werd dan ook een tijdelijke overeenkomst aangegaan met Pastoor Lamers. Een gedeelte van het bovengenoemd voorschot zou gestort worden in de kas van „Arbeid Adelt".

Naar het schijnt zijn de plannen van Pastoor Lamers nimmer verwezenlijkt. De oorzaak daarvan is mij niet bekend; mogelijk houdt zulks verband met een verklaring van Pastoor Lamers in een bestuursvergadering van „Arbeid Adelt", waarin hij mededeelde, dat de Bisschop hem te kennen had gegeven, dat de Roomsch Katholieke Geestelijkheid zich op de duur niet met de stroohoedenindustrie zou inlaten, omdat zulks niet op de weg der Missie lag, terwijl de bezigheden der Geestelijken niet toelieten, dat ze een groot gedeelte van hun tijd aan de industrie gaven.

In de eerste jaren waren er ook moeilijkheden van interne aard. De betaling der contributies en der inleggelden liet nog al eens te wenschen over, maar altijd weer stond het Bestuur der Vereeniging op de bres om niet alleen de belangen der Vereeniging te behartigen, maar ook de individueele belangen der leden zelf.

De samenwerking tusschen het Bestuur en de leden was uitstekend. Telkens blijkt uit de notulen der bestuursvergaderingen en der ledenvergaderingen, met hoeveel tact en zorg en liefde het Bestuur te werk ging.

Den voorzitter was geen moeite te veel om aan de leden duidelijk te maken, wat het eigenlijke doel der Vereeniging was en wat van de leden verwacht werd om het gestelde doel te bereiken.

Herhaaldelijk is gebleken, dat deze toewijding van het Bestuur door de leden op hooge prijs werd gesteld.

In Mei 1930 werd besloten geen nieuwe leden meer aan te nemen, terwijl artikel 18 der Statuten een belangrijke wijziging onderging; bij ontbinding der Vereeniging zouden hare bezittingen niet meer komen ten bate van de koloniale kas op Curaçao, doch ten bate van degenen, die op het oogenblik der ontbinding gewoon lid der Vereeniging waren.

In de maand Juni 1930, dus bij het 10-jarig bestaan, bedroeg het kapitaal van „ Arbeid Adelt" f 15.000,—. Ongetwijfeld een zeer mooi resultaat.

HOE ONTSTAAT EEN STROOHOED

NAAR DE ONTBINDING DER VEREENIGING

Waarschijnlijk had „Arbeid Adelt" bij haar 10-jarig bestaan haar hoogtepunt bereikt. Nadien gaat het achteruit. Niet alleen dat het aantal leden verminderde, doch de animo der werkende leden bleef niet, zooals het behoorde te zijn.

Op de Algemeene Vergadering in Juni 1932 constateerde de voorzitter dan ook, dat de zaken der Vereeniging niet naar wensch gingen. Naar hij mededeelde, hadden veel leden het vlechten van hoeden opgegeven, omdat zij op een andere wijze betere verdiensten konden krijgen.

Was deze reden feitelijk zeer verblijdend, aan de andere kant meende hij, dat de algemeen heerschende malaise, waardoor het afzetgebied van de hoeden zeer was achteruitgegaan, voor een niet gering gedeelte oorzaak was van de minder goede gang van zaken.

Twee jaar later werd de consequentie van de achteruitgang aanvaard.

In de bestuursvergadering van 5 Maart 1934 werd het besluit genomen de leden het voorstel te doen de Vereeniging „Arbeid Adelt" te ontbinden.

Ongetwijfeld verdient het toenmalige Bestuur een woord van hulde, dat zij deze consequenties onomwonden heeft getrokken uit de gang van zaken en zich niet heeft laten vinden om het bestaan der Vereeniging „kunstmatig" te rekken.

DE LAATSTE ACTE

In de Buitengewone Ledenvergadering op 4 April 1934 deelde de voorzitter, de Heer H. J. Cohen Henriquez, mede, dat het Bestuur van meening was, dat de Vereeniging haar taak had volbracht. Naar het inzicht van het Bestuur had „Arbeid Adelt" bewezen, dat een vereeniging van hoedenvlechtsters op coöperatieve grondslag levensvatbaarheid heeft en het gaf bij monde van haar voorzitter te kennen, dat het noodeloos zou wezen verder kapitaal te vormen en dat het juist zou zijn de

HOE ONTSTAAT EEN STROOHOED

Vereeniging nu te ontbinden, waardoor de vlechtsters in het genot zouden kunnen treden van de vruchten van haar werk.

Het was zeer zeker geen gemakkelijke taak voor den Heer Cohen Henriquez om zelf het voorstel te doen de Vereeniging „Arbeid Adelt", waarvoor hij zich zoo ontzaglijk veel moeite had getroost, te ontbinden.

Met algemeene stemmen werd het voorstel van het Bestuur door de leden aanvaard.

Besloten werd om een bedrag van *f* 16.000,— te verdeelen onder de gewone leden en de rest te reserveeren voor de nog te verrichten betalingen, enz.

Spontaan brachten eenige vlechtsters de gevoelens van alle leden in eenvoudige bewoordingen naar voren. Het waren woorden van groote en warme dankbaarheid aan het Bestuur; inzonderheid aan den voorzitter, den Heer H. J. Cohen Henriquez. Onder daverend applaus der aanwezigen werd besloten hem een huldeblijk aan te bieden.

Een vriendelijke gedachte werd verwezenlijkt in 't besluit, om namens de Vereeniging een duurzame aanduiding te plaatsen op de graven der overleden leden.

Veertien dagen later werd de laatste bestuursvergadering gehouden.

HOE ONTSTAAT EEN STROOHOED

EENIGE ALGEMEENE OPMERKINGEN

In het voorwoord is de opmerking gemaakt, dat de hoedenvlechtindustrie voor Curaçao van veel meer beteekenis is geweest, dan wel eens wordt aangenomen.

In de „Amigoe di Curacao" van 11 Nov. 1910 komt een artikel voor van wijlen Pater P. A. Euwens, den kenner en vriend van Curaçao, betreffende de hoedenvlechtindustrie, waarvoor hij niet alleen groote belangstelling had, maar waarvan hij voor Curaçao ook zeer groote verwachtingen koesterde.

In dit artikel komt de volgende passage voor:

> „Met onze volksindustrie wordt natuurlijk de vlechtindustrie bedoeld. Immers op een bevolking van 31924 zielen worden 6152 hoedenvlechtsters gevonden.
>
> „Bijna het vijfde gedeelte der heele bevolking van het hoofdeiland Curaçao houdt zich met de hoedenvlechterij bezig, terwijl bijna 2/3 van den geheelen uitvoerhandel in hoeden bestaat.
>
> Deze industrie mag derhalve terecht onze volksindustrie bij uitnemendheid genoemd worden".

In de Januari-aflevering 1919 van het tijdschrift „The Americas", een uitgave van The National City Bank of New York is een belangrijk artikel gepubliceerd over Curaçao onder de titel: „Curaçao, The Hong-Kong of the Caribean", welk artikel een maand later overgenomen werd door The Nautical Gazette.

Na een algemeen overzicht gegeven te hebben van de ligging en de geschiedenis van het eiland, treedt de schrijver in een interessante beschouwing van de toenmalige handel, scheepvaart en industrie. Over de hoedenindustrie schrijft hij:

> „The wearing of straw hats, may be truly said to be a national industry. Next to the transhipment activities of the harbour, this industry is the chief source of income of the people of Curacao. All over the island, from break of day until the last rays of the sun have

HOE ONTSTAAT EEN STROOHOED

died away in the evening, the nimble fingers of the women and children weave ceaselessly on. Throughout 1917 1.484.568 hats were produced, an average of 45 hats for each man, woman and child on the islands".

Eenige statistische gegevens accentueeren ten duidelijkste de meening, welke in de beide bovenstaande aanhalingen tot uiting komt, n.l. dat de hoedenvlechtindustrie gedurende een nog niet zoo lang geleden periode, van de grootste beteekenis was voor Curaçao.

De uitvoer der hoeden bedroeg in de jaren:

1904	46.593	dozijn	ter	waarde	van	*f*	139.779,—
1905	89.388	,,	,,	,,	,,	,,	335.205,—
1906	79.064	,,	,,	,,	,,	,,	395.769,—
1907	78.188	,,	,,	,,	,,	,,	329.515,—
1908	32.312	,,	,,	,,	,,	,,	83.658,—
1909	34.125	,,	,,	,,	,,	,,	102.300,—
1910	77.450	,,	,,	,,	,,	,,	237.570,—
1911	113.707	,,	,,	,,	,,	,,	446.858,—
1912	146.089	,,	,,	,,	,,	,,	798.365,—
1913	145.797	,,	,,	,,	,,	,,	678.701,—
1914	132.754	,,	,,	,,	,,	,,	488.552,—
1915	124.876	,,	,,	,,	,,	,,	446.525,—
1916	117.978	,,	,,	,,	,,	,,	414.143,—
1917	123.715	,,	,,	,,	,,	,,	448.708,—
1918	145.982	,,	,,	,,	,,	,,	485.159,—
1919	200.143	,,	,,	,,	,,	,,	762.325,—
1920	167.904	,,	,,	,,	,,	,,	873.633,—
1921	123.599	,,	,,	,,	,,	,,	512.183,—
1922	139.812	,,	,,	,,	,,	,,	504.769,—
1923	147.390	,,	,,	,,	,,	,,	569.235,—

Ongetwijfeld zijn deze waarde-cijfers beneden de werkelijke cijfers.

HOE ONTSTAAT EEN STROOHOED

EENIGE HISTORISCHE OPMERKINGEN OVER DE ONTWIKKELING DER HOEDENVLECHTINDUSTRIE

De Vice-Admiraal A. Kikkert, de eerste Hollandsche Gouverneur na het Engelsche tusschenbestuur van 1807-1816, schrijft in zijn rapport van 2 Juli 1817 over de toestanden, zooals hij ze hier aantrof o.a.

„Men maakt hier een soort van gemeene strohoeden, die om derzelver lichtheid door de inwoneren gekogt en gedragen worden. Deze bezigheid verschaft nauwelijks de kost aan een klein getal arme menschen."

De hoedenvlechtindustrie werd in die dagen dus op zeer kleine schaal beoefend, terwijl van export geen sprake was.

Pater Euwens acht het waarschijnlijk, dat de vlechtkunst van Indiaansche en niet van Afrikaansche oorsprong is en grondt zijn meening op het feit, dat de Caraïben zeer bedreven waren in het maken van vlechtwerk.

Eerst bijna een eeuw later werd er meer aandacht gegeven aan deze nijverheid.

Het Bestuur der Curaçaosche Maatschappij tot bevordering van Landbouw, Veeteelt, Zoutwinning en Visscherij, waarvan Z.K.H. Prins der Nederlanden, Beschermheer en de Gouverneur Jhr. J. O. de Jong van Beek en Donk, eere-voorzitter was, ging er, hoewel schoorvoetend, toe over zich daadwerkelijk met deze tak van nijverheid te bemoeien.

Pogingen werden in het werk gesteld om een of meer bekwame vlechtsters uit Cuba of Porto-Rico te verkrijgen, teneinde haar de organisatie van de hoedenvlechtnijverheid op te dragen.

Deze pogingen zijn mislukt. In 1905 gaf het Bestuur der genoemde Maatschappij uitvoering aan een reeds lang bestaand plan: de oprichting van een cursus voor het fijne hoedenvlechten. De eerste cursus op Otrabanda stond onder toezicht van den Heer H. H. R. Chapman, toenmalig voorzitter van de Mij. tot bevordering van L. V. Z. en V. Het volgende jaar, in 1906, werd de tweede cursus geopend op Pietermaai, onder leiding van den Heer H. J. Cohen Henriquez, lid van het Bestuur der bovengenoemde Mij.

De datum van oprichting van de Pietermaaivlechtschool, 5 Augustus 1906, is de belangrijkste datum uit de geheele ontwikkelings-geschiedenis

HOE ONTSTAAT EEN STROOHOED

der hoedenvlechtindustrie. Op die datum nam de Heer H. J. Cohen Henriquez het heft in handen en het is in de allereerste plaats aan hem te danken, dat de genoemde industrie zich is gaan ontwikkelen tot een volksindustrie. Een gevelsteen, aangebracht in het huis, waar de vlechtcursus op Pietermaai gegeven werd, bij het 15-jarig bestaan van de cursus, getuigt van de groote waardeering van de vlechtsters voor hetgeen door den leider was en werd gedaan.

Terecht schreef E. G. W. Tischer op 30 Mei 1917 in het weekblad „Indië":

> „De naam van den Heer H. J. Cohen Henriquez is onafscheidelijk aan de opkomst der hoedenvlechterij verbonden. Zonder hem ware dit onbeteekenend handwerk, dat aan weinige arme menschen den kost gaf, niet gegroeid tot een industrie, die van het toch maar kleine eiland in 1913 voor een waarde van ruim 6 ton aan hoeden uitzond.
>
> Wat de Heer Henriquez zoo schitterend deed slagen in zijn pogingen om welvaart te brengen aan, wat hij in zijn verslag zijner reis naar Porto-Rico terecht noemde: „De noodlijdende bevolking van Curaçao", het was zijn organisatorisch talent, de logische opzet en de stelselmatige uitwerking van zijn weldoordacht plan."

Het pogen van de Mij. voor L. V. Z. en V. werd, vooral in de eerste moeilijke jaren, krachtig gesteund door de medewerking van Z.D.H. Mgr. van Baars, Pater P. A. Euwens, Pater F. C. Wahlen, Pater M. V. Zwijsen. Ook anderen hebben zich niet weinig verdienstelijk gemaakt voor de ontwikkeling der hoedenvlechtnijverheid; zeer zeker moeten genoemd worden de Heeren Prof. Dr. J. Kraus, Prof. Dr. G. Iterson Jr. en A. Charlouis, alsmede de R.K. Geestelijken: J. A. H. M. van Weerelt, S. F. A. E. van de Pavert, P. J. Poiesz, e.a.

Geleidelijk werd het aantal vlechtcursussen vermeerderd, ook op Aruba, Bonaire, Saba en St. Martin. Lezingen werden op Curaçao, Aruba en Bonaire in de „landstaal" gehouden.

Nieuwe handelsrelaties werden aangeknoopt, terwijl men er voortdurend op uit was, het afzetgebied te vergrooten.

De Heer Henriquez maakte studiereizen naar Spanje, Frankrijk, Nederland, Duitschland en naar sommige streken van Noord- en Zuid-Amerika.

HOE ONTSTAAT EEN STROOHOED

Vooral nadat de Heer Henriquez, daartoe aangezocht door het Bestuur der Kolonie, in 1912 als Gouvernementsleider de leiding der industrie en der vlechtcursussen op zich genomen had, heeft deze nijverheid een groote vlucht genomen.

De cursus op Pietermaai was en is nog steeds de Hoofdcursus.

Hieraan is een bekwame eerste vlechtster, Mej. I. Crefte, verbonden, die de industrie ook op andere plaatsen (Venezuela, Porto-Rico) van nabij heeft leeren kennen. Mej. Isabel Crefte heeft voor een niet gering gedeelte bijgedragen in de practische resultaten van vlechtonderwijs op Curaçao. Zij was „de rechterhand van den leider", den Heer H. J. Cohen Henriquez, vergezelde hem op zijn reizen om de techniek van het hoedenvlechten te bestudeeren.

Haar verdiensten werden beloond door de zilveren medaille van de orde „Oranje Nassau".

De leerlingen der vlechtcursussen kunnen 5 verschillende certificaten behalen, n.l. A, B, C, D en D met aanteekening.

Cert. A. omvat het vlechten van hoeden van *f* 6,— tot *f* 18,— p. d.
Cert. B. omvat het vlechten van hoeden van „ 18,— tot „ 36,— p. d.
Cert. C. omvat het vlechten van hoeden van „ 3,— tot „ 12,50 p. st.
Cert. D. omvat het vlechten van hoeden van „ 12,50 p. stuk en hooger.
Cert. D. met aanteekening beteekent, dat de vlechtster de allerfijnste hoeden kan vlechten.

Met ingang van 1 Januari 1922 werd het niet langer noodzakelijk geacht de leiding van de hoedenindustrie op de toen bestaande voet te handhaven. Men meende, dat de organisatie van deze industrie zoover gevorderd was, dat het raadzaam zou zijn, (wellicht ook uit bezuinigingsoverwegingen), deze tak van dienst, voor wat betreft de vlechtleergangen en scholen, te voegen bij de Inspectie van het Onderwijs. Dientengevolge werd de Heer Henriquez eervol ontheven van de leiding der hoedenvlechtnijverheid, onder dankzegging voor de vele gewichtige diensten door hem bewezen, en de Inspecteur van het Onderwijs belast met het toezicht.

Niet altijd is het met de vlechtcursussen van een leien dakje gegaan. Er is ook tegenwerking geweest. Onbillijke critiek heeft getracht afbreuk

HOE ONTSTAAT EEN STROOHOED

te doen. De uitkomst heeft geleerd, dat de leider het bij het rechte eind heeft gehad.

Pater Euwens schreef eens in een artikel over de hoedenvlechtindustrie en het vlechtonderwijs:

> „Alle gelden, die ons Koloniaal Bestuur, in de laatste 15 jaar (hij schreef dit artikel omstreeks 1916) ter beschikking heeft gesteld voor landbouw en veeteelt, voor dividivie-cultuur, voor landbouw-voorschotten, voor visscherij, zijn alle, de een meer, de ander minder, vrijwel nutteloos of zonder veel succes uitgegeven. Geen enkele financieële steun is aan zoo'n breede kring onzer bevolking ten goede gekomen, heeft zooveel voordeelen afgeworpen als die, welke aan de hoedenindustrie is ten koste gelegd."

EEN AANPLANTING VAN HET STROO HIPIJAPA
(CARLUDOVICA PALMATA)

EEN AANPLANTING VAN HET STROO COGOLLO (INODUS CAUSIARUM)

EENIGE TECHNISCHE AANTEEKENINGEN

De hoeden uit Centraal-Amerika worden onder de naam „Panama-hoeden" aan de markt gebracht. De goede eigenschappen dezer hoeden, inzonderheid wat hun sterkte en elasticiteit betreft, zijn oorzaak, dat de vraag naar stroohoeden, vooral op de Europeesche markt, zich gaarne richt naar deze „Panama-hoeden".

Merkwaardig is echter, dat bijna geen hoeden in Panama worden gemaakt. Vroeger werden alle hoeden uit Ecuador, Peru en Colombia, via Panama verscheept.

Menige hoed uit Curaçao komt als „Panama-hoed" in de handel.

De omstandigheid, dat het tusschenstation Panama zijn naam aan het artikel heeft verbonden, heeft veel misverstand teweeg gebracht. De hoeden uit de eigenlijke landen van oorsprong worden „wantrouwend" ontvangen. Het publiek verlangt een „echte" Panama.

Ook wordt algemeen aangenomen, dat een echte „Panama" hoed vrij duur is.

Zulks is onjuist; de z.g. echte Panama-hoeden zijn uit Ecuador, Peru, Colombia en ook uit Curaçao te bekomen tegen een prijs, die valt onder het bereik van iedereen.

De hooge prijs der z.g. echte Panama-hoeden in Curaçao gemaakt, wordt voornamelijk veroorzaakt door het feit, dat er te veel tusschenpersonen zijn ingeschakeld.

Heel wat Curaçaosche hoeden kwamen via Engeland op de Nederlandsche markt.

De grondstof, waarvan de Curaçaosche hoeden worden gemaakt is voornamelijk afkomstig van de palm Carludovica palmata. Deze palmsoort groeit in verschillende Zuidamerikaansche Staten, op St. Domingo, Puerto Rico en enkele andere Westindische eilanden.

Voor fijne hoeden gebruikt men veelal Hipijapa stroo. Ook wordt het Latai- of Jaray-stroo gebruikt; echter in veel geringer mate.

EEN LOOT VAN DE „COGOLLO" (INODUS CAUSIARUM)

Het stroo op Curaçao gebruikt, wordt voornamelijk ingevoerd uit Maracaibo (Venezuela).

Herhaalde malen heeft men getracht zich, wat de levering van het stroo betreft, onafhankelijk te maken van de naburige republieken. Zulks is echter mislukt.

De proeven in Suriname mogen wel als geslaagd beschouwd worden, doch de prijs was te hoog en kon niet concurreeren met de Venezolaansche prijzen.

De kwaliteit van het stroo liet en laat dikwijls heel wat te wenschen over. Wel is getracht hierin verbetering te brengen en zulks was zeer zeker bereikt door de reis van den Heer Cohen Henriquez in 1910 naar Maracaibo, doch de door hem aangegeven bereidingswijze heeft men niet lang gevolgd. Gemakshalve ging men weer over tot de oude bereidingswijze, met al de onaangename gevolgen daaraan verbonden.

De eigenlijke sorteering van het stroo geschiedt dan ook door de vlechtsters zelf.

Niet onaardig is het te zien, hoe een volleerd vlechtster een hoed maakt.

Er zijn 3 onderdeelen, n.l. de roos en plaat, de bol en de rand.

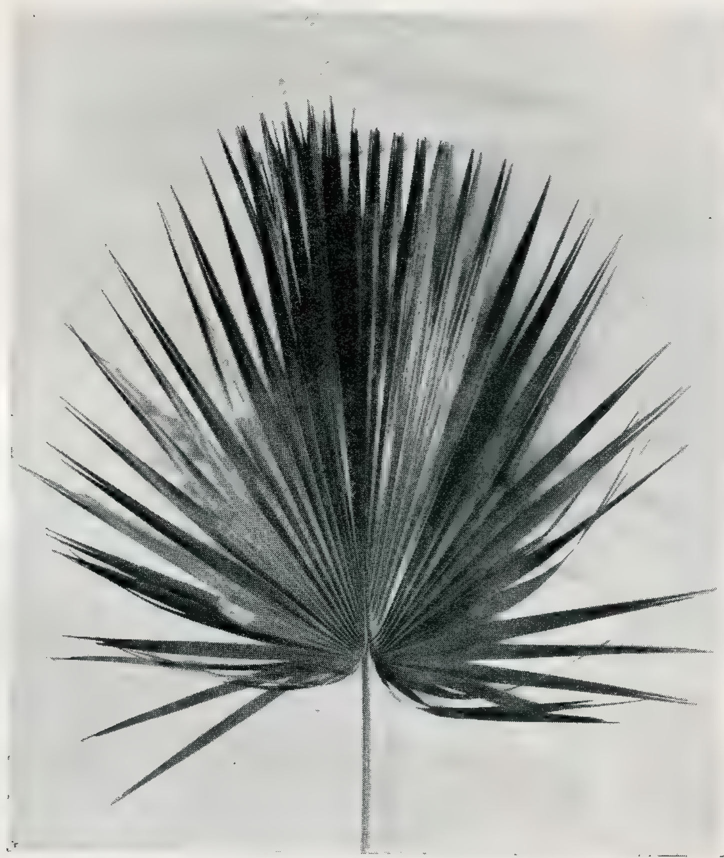
De vlechtster begint met het midden van het bovengedeelte, het z.g. roosje. Sommige dezer roosjes hebben een ovale vorm, andere zijn rond.

Het roosje „Panama" wordt begonnen met 32 strootjes, die moeten doorloopen tot het uiterste deel van de rand. Ze vormen de hoofdlijnen van het geheele vlechtwerk. Al vlechtende wordt het roosje vergroot door een reeks van kringen.

Het spreekt vanzelf, dat van tijd tot tijd nieuwe strootjes moeten worden ingevoegd. Dit invoegen vereischt een groote nauwkeurigheid en verraadt de meerdere of mindere vaardigheid van de vlechtster. Kent deze haar vak goed, dan wordt het moeilijk de beginpunten dezer „crecida's" (crecida = groei) terug te vinden.

Het „goed" vlechten van de rand, vooral van de sluitrand, hetgeen ook op meerdere wijzen kan geschieden, eischt zeer veel vakkennis.

Is het vlechten klaar, dan wordt de hoed met zeep gewasschen, een zestal uren in de zon gebleekt, welk bleekings-proces voltooid wordt door

EEN BLAD VAN DE COGOLLO (INODUS CAUSIARUM)

berooking met zwaveldamp gedurende een uur of twaalf. Tenslotte wordt de hoed gestreken of met een houten hamer geklopt.

De bedrevenheid der vlechtsters en de kwaliteit van het gebezigde stroo bepalen de waarde der gevlochten hoeden.

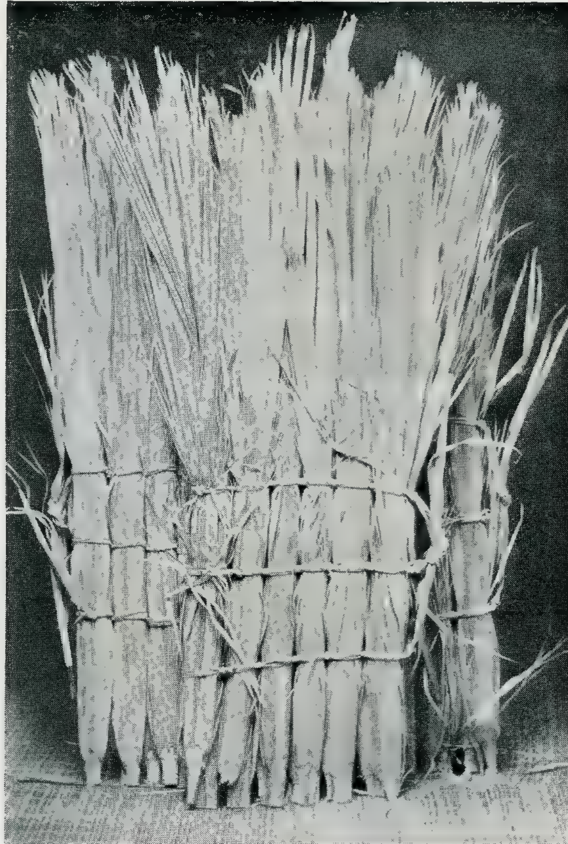
Het grootste gedeelte der vlechtsters legt zich toe op de vervaardiging van de allergrofste hoeden, de z.g. „staple-hats", die ongewasschen aan de markt komen en daar van *f* 3.— tot *f* 5.— per dozijn doen.

De verdienste hierop kan niet groot zijn. De Heer Cohen Henriquez heeft er steeds naar gestreefd, dat men zich meer ging toeleggen op het vlechten van middelsoort en fijne hoeden.

De allerfijnste soorten in de prijzen van *f* 15.— tot *f* 50.— per stuk worden slechts na opdracht gemaakt, evenals de dameshoeden.

Een vlechtster heeft drie tot vijftien dagen noodig om een „Curaçaosche Panama-hoed" te maken, varieerende van *f* 2.— tot *f* 12.— per stuk.

De staple-hats worden binnen één dag vervaardigd.

VERPAKKING VAN HET STROO COGOLLO
(INODUS CAUSIARUM)

IS COÖPERATIE IN DE HOEDENVLECHTNIJVERHEID GEWENSCHT EN MOGELIJK?

Het antwoord op deze vraag zou zeer kort kunnen zijn en met een eenvoudig „ja" beantwoord kunnen worden. De Vereeniging „Arbeid Adelt" heeft het bewijs geleverd. Het komt mij echter gewenscht voor bovengestelde vraag wat uitvoeriger te beantwoorden.

In de Economische berichten van het Ministerie van Buitenlandsche zaken van het jaar 1924 No. 11/12 wordt in een mededeeling betreffende de Curaçaosche stroohoedenvlechtnijverheid de volgende opmerking gemaakt:

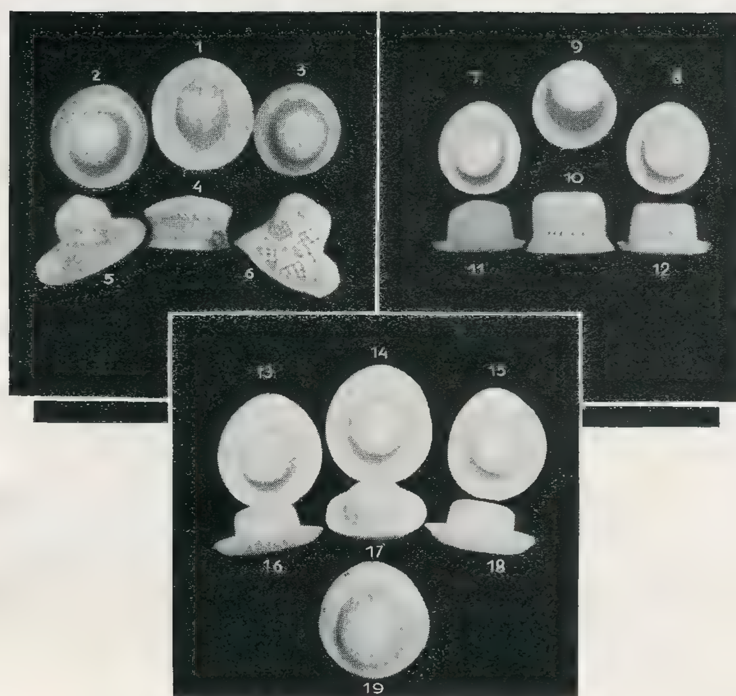
> „Een groot bezwaar is het natuurlijk voor de vlechtsters, wanneer ze hun gevlochten hoeden niet direct van de hand kunnen doen. Voor de arme menschen, die dan geen geld hebben om stroo te koopen, beteekent dit dan voorloopig ophouden met vlechten; de een zal dit dan natuurlijk meer dan de ander voelen, naar gelang van de rol, die de inkomsten uit dezen hoofde in hun dagelijksch leven spelen, terwijl het voor anderen, waarvoor het niet zoozeer op de aanschaffingskosten van het stroo aankomt, niet bemoedigend werkt, indien zij hun hoeden niet direct kunnen verkoopen."

Aan dit vraagstuk heeft het Bestuur meermalen zijn aandacht besteed.

Bij gouvernementsbeschikking d.d. 10 Juni 1914 No. 480 werd een commissie benoemd, teneinde na te gaan, of het mogelijk zou zijn in dit gebiedsdeel een particuliere organisatie in het leven te roepen tot het geven van leiding in de hoedenindustrie en of deze industrie niet te maken was tot een coöperatief bedrijf.

In het rapport, uitgebracht na een viertal vergaderingen, kwam deze commissie tot de conclusie, dat de tweeledige vraag door het Bestuur voorgelegd, ontkennend beantwoord moest worden.

Ze gaf toe, dat een particuliere organisatie theoretisch mogelijk was, doch dat de tenuitvoerlegging van het denkbeeld zeer bezwaarlijk zou gaan en meende, dat de leiding bij het Gouvernement behoorde te blijven. Tevens was de commissie van inzicht, dat de stroohoeden-vlechtnijverheid op Curaçao als coöperatief bedrijf onmogelijk was. Z.E. Gouverneur

VERSCHILLENDE MODELLEN

Nuyens, die de stroohoedenindustrie steeds krachtdadig heeft gesteund en niets heeft nagelaten, wat tot de ontwikkeling dezer nijverheid kon bijdragen, vereenigde zich met de bovengenoemde conclusies en deed daarvan de mededeeling aan den toenmaligen Minister van Koloniën Th. B. Pleyte.

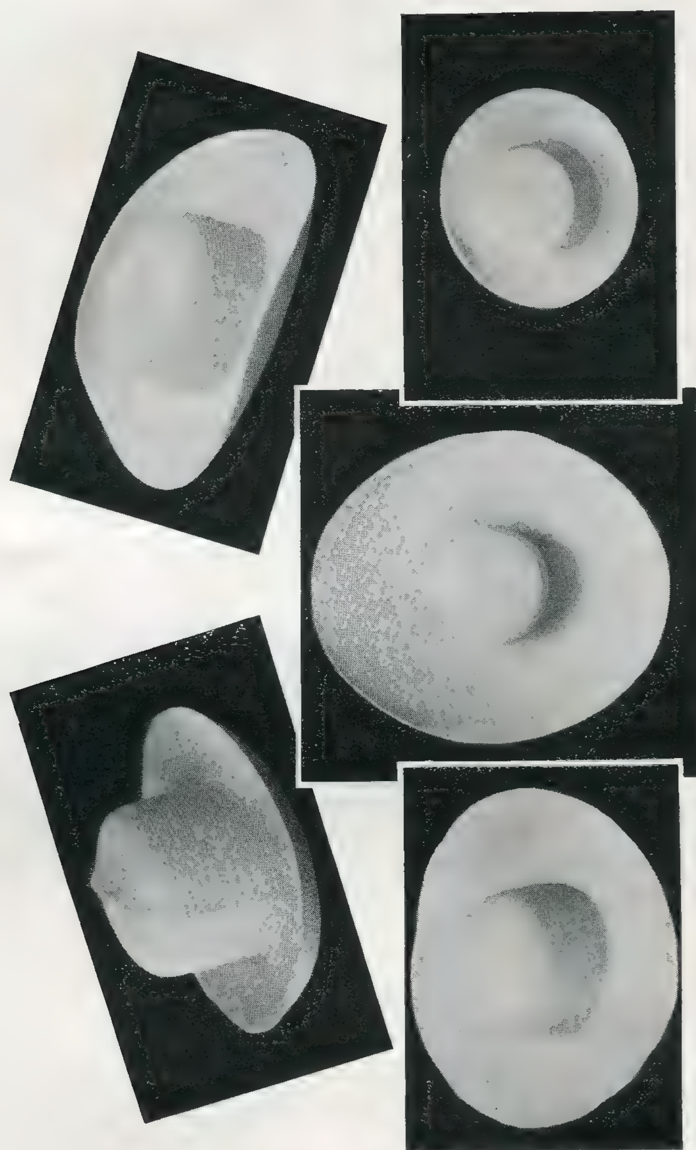
Ook Prof. Dr. J. Kraus liet in de 1e Kamer een waarschuwende stem hooren tegen het denkbeeld om de Curaçaosche stroohoedenindustrie op coöperatieve grondslag te organiseeren.

Minister Pleyte kon zich met de conclusies niet vereenigen en gaf in een uitvoerig schrijven richtlijnen aan, waarlangs volgens Zijne Excellentie wel degelijk tot een coöperatief bedrijf was te komen.

Een en ander gaf aanleiding tot een uitvoerige correspondentie betreffende de beide bovengenoemde punten.

Het is zeer zeker voor een niet gering gedeelte de verdienste van Mr. C. S. Gorsira, toen lid van het Hof van Justitie te Curaçao, die tevens lid was van bovengenoemde commissie, dat een practisch voorstel werd gedaan door Mr. Dr. H. J. Romeyn, lid van het dagelijksch bestuur van de Nederlandsche Coöperatieve Bond, die zelfs aangezocht werd zich naar Curaçao te begeven, teneinde ter plaatse de vestiging van het stroohoedenbedrijf op coöperatieve grondslag voor te bereiden, doch die verhinderd was deze opdracht te aanvaarden.

Mr. Romeyn was van meening, dat de tijd (het was in het jaar 1915) nog niet rijp was om het denkbeeld tot organisatie op coöperatieve grondslag te verwezenlijken. Hij stelde zich in de eerste plaats tot taak een middel te vinden, waardoor het mogelijk zou zijn de vlechtsters een grooter aandeel in de opbrengst der productie te verzekeren en dat tevens opvoedend zou zijn en perspectieven zou openen voor grootere zelfstandigheid in de toekomst. Hij meende dit middel gevonden te hebben in een overgang tusschen winstdeeling en deelhebberschap. Langzamerhand moest z.i. uit de winstdeeling en het deelhebberschap eenige medezeggingschap geboren worden. Nadeelige gevolgen, welke zouden kunnen worden gevreesd ten aanzien van grondstofverschaffing, afzetgebied (in verband met de eischen van mode, bleeken en verven) en bepaling van de omvang der productie, zouden door bovengenoemde geleidelijke overgang worden

VERSCHILLENDE MODELLEN

vermeden. Om dit te bereiken scheen het hem gewenscht de winstdeeling zoo te regelen, dat zij niet geschiedde aan de individueele arbeidsters, doch aan een daartoe op te richten vereeniging van vlechtsters.

Kapitaalvorming zou zoodoende mogelijk zijn en daarmede een grooter aandeel der Vereeniging in de georganiseerde industrie zelve.

Terecht werd tevens het accent gelegd op het in het groot inkoopen der noodige grondstoffen, het zoeken van afzetgebied, het voeren van een handelsmerk.

Dit belangrijk schrijven van Mr. Romeyn werd ter bestudeering gegeven aan de reeds eerder genoemde commissie, waaraan alsnog als lid was toegevoegd, de hier bovengenoemde heer Mr. C. S. Gorsira.

De meerderheid dezer Commissie bleef bij haar reeds genoemde inzichten volharden en achtte een vereeniging op coöperatieve grondslag onmogelijk.

De minderheid, hoewel toegevende, dat de te overwinnen bezwaren, vooral in de aanvang, groot zouden zijn, sprak als haar vaste overtuiging uit, dat een door deskundige hand, na grondige bestudeering der plaatselijke toestanden, opgerichte coöperatieve vereeniging, met behulp van de goede krachten, die naar haar oordeel op Curaçao zeker gevonden konden worden en met de door den Heer Romeyn in uitzicht gestelde medewerking van de Coöperatieve Groothandelsvereeniging „de Handelskamer" te Rotterdam, levensvatbaarheid zou blijken te bezitten en een zeer nuttige werking zou hebben.

De minderheid der commissie werd in haar meening gesteund door eenige artikelen van Pater Euwens in de „Amigoe", waarin althans de mogelijkheid van coöperatie op de duur voor het vervaardigen der middelsoorten fijne hoeden werd erkend, alsmede door een artikel in de Indische Gids, waarin ronduit werd gezegd, dat voor de hoedenindustrie coöperatie noodzakelijk is.

De 10e Juni 1920 werd de Vereeniging „Arbeid Adelt" opgericht.

Een Eeresaluut voor den kranigen oprichter Haim Josias Cohen Henriquez c.s. die heeft aangetoond, dat de zienswijze der minderheid in de commissie, de meening van Mr. Romeyn en het inzicht van Pater Euwens juist waren.

VERSCHILLENDE MODELLEN

SLOTWOORD

In mijn inleiding schreef ik tot de overtuiging te zijn gekomen, dat de stroohoeden-vlechtnijverheid in de volkswelvaart van dit gebiedsdeel een veel grootere plaats heeft gehad, dan algemeen wordt aangenomen.

Mogelijk heb ik deze overtuiging door dit eenvoudig overzicht doorgegeven.

De omstandigheden op Curaçao zijn de laatste twintig jaar zeer veranderd; de arbeidsmarkt biedt een heel ander aspect dan in het begin dezer eeuw.

De hoedenindustrie is thans van zeer weinig beteekenis, maar ik acht het zeer goed mogelijk, dat in de toekomst de bevolking zich opnieuw op groote schaal zal moeten toeleggen op het vlechten van hoeden.

Te hopen is het niet, maar de kans daartoe bestaat en daarom verdient het aanbeveling, dat de beginselen van het vlechten niet verloren gaan, dat er gelegenheid blijft bestaan om het vlechten van hoeden te leeren.

Zoo gezien heeft „de proeve van bekwaamheid" afgelegd door de Vereeniging „Arbeid Adelt" meer dan „historische" beteekenis.

HOEKJE IN DE VLECHTCURSUS PIETERMAAI

VERPAKKEN EN VERZENDING VAN HOEDEN

LITERATUUR

S. van Dissel. „Curaçao". Leiden 1857, blz. 115.

G.J. Simons. „Beschrijving van het eiland Curaçao". Oosterwolde 1868, blz. 78 en 116.

H. van Kol. „Naar de Antillen en Venezuela". Leiden 1904, blz. 199 en 322.

A. Charlouis. „De hoedenindustrie in de kolonie Curaçao". (De Middenstandsbond, 22 Juni 1909).

H. J. Cohen Henriquez. „Rapport van zijn reis naar Maracaibo", 1910.

M. Victor Zwijsen. „In de kolonie Curaçao", in „Onze West" uitgegeven door de Vereeniging „Oost en West", 1910.

H. J. Cohen Henriquez. „Verslag van zijn reis naar Porto Rico", 1911.
Artikel in het „Nederlandsche Zeewezen" van 1912.
Artikel in het „Tijdschrift voor Economische Geographie", 1913.

Departement v. d. Landbouw in Suriname. „Verslag over 1912", blz. 170.

Kol. Weekblad. (Oost en West), 1913 en 1914.

Neerlandia, 1914.

H. J. Cohen Henriquez. „Rapport over zijn reis naar Europa en de Vereenigde Staten", 1914.
Artikel in „Indië", weekblad voor Nederland en Koloniën, 1917.
Artikel in „The Americas", 1919.
Artikel in „The Nautical Gazette", 1919.
Artikel in „Tropisch Nederland", tijdschrift tot verbreiding van kennis omtrent Oost- en West-Indië, 1931.
Artikelen in „Amigoe di Curaçao", e.a.

VERPAKKEN EN VERZENDING VAN HOEDEN

HET BLEEKEN DER HOEDEN

WAT MEN VAN STROO KAN MAKEN

OPDRACHT VAN EEN AMERIKAAN

VIER CURAÇAOSCHE HOEDENVLECHTSTERS
OP DE MIDDENSTAND-TENTOONSTELLING TE AMSTERDAM

